

ПЕТЪР БЕРОН*
ОТКЪСИ ОТ ПАНЕПИСТЕМИЯ¹

Abstract: A Bulgarian translation of excerpts from Dr. Peter Beron's largest work, the seven-volume *Panépistème*, published in Paris in 1861–1867.

Keywords: Panépistème; Peter Beron.

ПРОИЗХОД НА КОСМИЧНИТЕ ЯВЛЕНИЯ, НА ЧЕТИРИТЕ СИСТЕМИ НА ФИЗИЦИТЕ, НА ЧЕТИРИТЕ ОСНОВНИ РЕЛИГИИ И НА ТЕГЛОВНОСТТА. ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ ПАНЕПИСТЕМИЯ²

В предшестващия труд фактите бяха обяснени, като се приема съществуването на два флуида, които са съставени: единият от положителни еквиваленти E^+ , съдържащ молекулите μ , и другият – от отрицателни еквиваленти \bar{E} , съдържащ молекулите μ' при същия обем, въпреки че от тези молекули μ' има едно количество е на първичния флуид и във всяка от молекулите μ има едно по-голямо количество $e+e'$ на същия флуид.

При обяснението на фактите: светлината се приема за флуид, който е съставен от атомите $E+\bar{E}$ E , всеки от които се състои от два положителни еквивалента $E+2$ и от един отрицателен еквивалент \bar{E} ; и 2° топлината, се приема за флуид, който е съставен от атомите \bar{E} $E+\bar{E}$, всеки от които се състои от два + отрицателни еквивалента \bar{E} 2 и от един положителен еквивалент $E+$.

Вместо да се придържахме към начина на обяснение на явленията, които са произведени от топлината и светлината, като приемем съществуването на тези два флуида, ние ще изложим тук произхода и начина на тяхното произвеждане; именно тогава читателят ще може добре да опознае приро-

* (1799(?)-1871) – български учен, енциклопедист и натурфилософ.

¹ Материалите са част от проект „Анализ и философско осмисляне на ролята на рода Берон за духовното развитие на България и интегрирането ѝ в световната култура“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ - ДН 15/13 от 18. 12. 2017 г.

² Този текст, представляващ въведение към Панепистемия, е публикуван в т. II на *Panépistème ou ensemble des sciences physiques et naturelles et des sciences métaphysiques et morales, devenu possible par la découverte du mouvement et de l'affinité*. Т. II. *Physique simplifié par la découverte de l'origine du mouvement et de l'affinité*. Photostatique contenant l'explication de la nature de la lumière, de ses propriétés optiques et chimiques par l'application de la stoechiométrie électrique, par Pierre Béron, Tome II, Paris, Mallet-Bachelier, Imprimé par Thunot et cie, 1862. (Панепистемия или съвокупност от физическите и природни науки, и метафизическите и етически науки, станала възможна след откриването на движението и на афинитета. Т. II. Опростена физика чрез откриването на произхода на движението и на афинитета...), отпечатан в Париж през 1862 г.

Текстът е открит в архива на доц. Нели Бъчварова, вероятно и преводът е от нея. Редактиран е от проф. Надя Данова – бел. М. Т.

дата на флуидите и законите, на които те се подчиняват при техните противичания и при техните комбинации.

Древните физици, ръководени от малкия брой опознати космични факти и особено от реда, който господства помежду им, приемат един общ произход на тези факти. Също така съвременните физици, ръководени от вълнообразните движения, които се извършват във флуидите според механическите закони, признаха съществуването на един флуид, разпръснат в безкрайното пространство, за който се допуска, че е в равновесие и покой; и наистина, за да бъде той приведен в движение, необходимо е флуидът да изпита някакво разтърсване от страна на елементите на телата.

Следователно, от един брой от факти, недостатъчен, за да се докаже техния общ произход, древните поддържаха този възглед чрез логически разсъждения.

Ясно се вижда, че чрез този метод науката не прогресира, още повече че тя се опира само на теории, самото съществуване на които води по-скоро до противоположни резултати.

Наистина, виждаме скоро да възниква школата на скептиците; които превърнаха в професия поставянето на всички космически факти под съмнение, защото ги считаха за чисти химери... Тази школа задържа науката в една инертност, в едно състояние на застой.

От тези две крайности водят началото си емпириците, първият от които е Аристотел, човек с огромна активност, с обширна интелигентност. Теорията на Платон и на другите философи имаха много противници, но всички бяха принудени да се съгласят с Аристотел по въпроса за емпиричното опознаване на откритите факти, макар че не узнаха нищо относно тяхната природа и техния произход.

Аристотел не се стремеше към аморфно натрупване на наблюдаваните и описвани факти; Неговата цел бе чрез подреждането на тези факти да се открият физическите закони, съгласно които те са произведени. Броят на тези факти, необходими да се достигне тази цел не може да бъде събран през живота на един човек; затова бяха необходими повече от двадесет века. След гигантски труд съвременните физици успяха най-после да открият съществуването на вълновия характер на всички видове флуиди, откъдето те заключиха, че тези флуиди имат общ произход, те допуснаха, че различните трептения на телата пораждат собствената вибрация на един флуид, който по всяка вероятност е от друг вид. Този единствен флуид е наречен *етер*.

Този резултат, получен чрез наблюдения, се различава от резултата, до който чистата теория е довела древните; това е така, защото той е не само поддържан от преки доказателства, но още защото откритите факти: 1. могат да бъдат също използвани като доказателство за действия, които са станали преди много векове и които след това са изчезнали; и 2. един брой n на откритите факти е използван чрез приложение в различни клонове на индустрията; приложение, малко познато на древните, което стана за съвременните физици единственият двигател на техните активни изследвания.

Въпреки че всички физици констатираха откритите факти по един и същ начин, те не можаха да открият законите, съгласно които се извършва произвеждането на тези факти.

Оптичните факти са произведени: 1) чрез движението или протичанията на молекулите на светлината според *системата на излъчването*, или 2) тези явления са продукт на трептенето на молекулите на етера според *вълновата система*.

В едната и другата система се допуска, че молекулите са приведени в движение чрез елементите на телата, но без да се отбелязва откъде телата получават това движение; още по-малко човек може да си даде сметка за постоянната скорост на разпространение на нетегловните флуиди.

Дискусиите между съвременните физици, както и тези между древните, са ограничени от хипотези или от системи, допускани от едни и разбивани от други.

Орфей /Orphée/ и много философи след него допускаха *етера* като първичен елемент на света; съвременните физици достигнаха до откриването на вълните в разпространението на светлината и топлината, и тъй като вълните съществуват в разпространението на звука с посредничеството на въздуха, те започнаха да допускат съществуването на комоидни молекули в небесното пространство, които се намират в състояние на равновесие и на покой. Флуидът, съставен от тези молекули, получи името *етер*, което вече е било предложено от Орфей.

... И така, в никоя от двете системи не е засегнат въпросът за произхода на движението, нито този за постоянната скорост.

Атомите на светлината или молекулите на етера се приемат от всички физици в състояние на равновесие и на инертност и на елементите на светещите тела се приписва способността да съобщават неопределено движение, без никой да може да каже къде се намира това движение, когато атомите на светлината или молекулите на етера са в покой.

Разрешавайки тук въпроса на Зенон за движението, необходимо е да се различават две състояния на етера, допускан от физиците в два различни периода: 1) едно състояние на покой и на инертност може да съществува само между молекулите, които са в състояние на абсолютно равновесие, и едно състояние на равновесие не е възможно само в един случай, когато флуидът заема *цялото* пространство, в което той се намира.

Флуидите от всички видове се проявяват като притежаващи един безкраен и неизчерпаем източник за движение, който подбужда течните молекули да се отдалечават безкрайно една от друга.

И понеже първичният етер в състояние на равновесие не е съставен от молекули с различна природа, както молекулите на другите видове флуиди, то не остава нищо друго освен да се опознае как движението, което отсъства в молекулите на уравновесения етер, е било вмъкнато в тях.

За да може една безкрайна съвкупност от движения да бъде привнесена в молекулите на етера, има само един начин, когато тази съвкупност от дви-

жения премине безкрайни разстояния в съвпадащи се посоки така, че те да се свият до определена степен и че преставайки *да заемат* едно безкрайно голямо пространство, те се свиват в две точки ϵ и ϵ' , безкрайно малки и затова еднакви.

Това е извършено чрез едно разделяне на общата маса M' на две неравни части – $M + m$ и M , които, притиснати в две еднакви точки, са различни помежду си по своята плътност, която е $\delta + \delta'$ за масата на $M + m$ и δ за масата M на етера.

Този загадъчен факт се налага спонтанно на нашия ум, без ние да сме го търсили. Наистина, молекулите M' на етера, които се намират в равновесие, налагат естественото понятие за непрекъснатостта (безкрайността), защото те нямат начало и трябва да имат край; между тези уравновесени молекули не може да става нито промяна, нито разместване.

Етерът M' в два различни периода се намираше в две състояния, едното от които се различава от другото, 1) Чрез безкрайното движение V внесено в двете маси $M + m$ и M на молекулите, и 2) чрез нееднаквата плътност на молекулите на етера, които се намираха в молекулите μ , произведени от масата $M + m$, с плътност $\delta + \delta'$, по-голяма от тази на в молекулите μ' , произведени от по-неплътната маса M .

Името *етер* служи да се определи M' в едно абсолютно равновесие, разпръснат в безкрайното пространство. Същият флуид M' става *електър* след като е бил наситен с движението V , което е неизчерпаемо.

Ако цялата маса M' на етера е била събрана в една точка, би имало само един вид електър, който, връщайки се назад за едно неопределено време, би отново приел своето първично равновесие, без да може нищо да произведе.

Масата M на етера не би могла да се представи като един по-неплътен електър, ако масата M' на етера, не е била разделена на две неравни части $M + m$ и M ; 1. молекулите μ на масата $M + m$, събрани в точката ϵ , бяха наречени плътен *електър*, пикноелектър ($\pi\kappa\nu\delta\varsigma$ – плътен); 2. Молекулите μ' на масата M , събрани в точката ϵ' , бяха наречени по-неплътен електър, ареоелектър ($\acute{\alpha}\rho\alpha\iota\omicron\varsigma$ – разреден, непътен); 3. тенденцията за връщане назад, създадена от Изчерпаемостта движение V , депозирани в молекулите μ и μ' , е позната под името *еластичност*, но поради нейната активност по-подходящо ще бъде да ѝ се даде името *оргазъм* / $\acute{o}\rho\gamma\alpha\sigma\mu\delta\omicron\varsigma$ /.

Актуалното движение не е съобщено на флуидите от каквато и да е страна; то се намира в тях и не престава да се проявява освен при унищожаване чрез определена съпротива. Има три различни случая в масата M' на първичния електър: 1) ако цялата маса M' беше притисната само в една точка; 2) ако тази маса M' беше разделена на две половини $1/2 M'$ и $1/2 M'$ и всяка притисната в една отделна точка и 3) ако M' беше разделена на две нееднакви части $M + m$ и M и всяка притисната в отделна точка.

Ние вече отбелязахме резултатите от първия случай, също във втория случай едно смесване между електъра на молекулите μ и μ' би било невъзможно, защото този електър би получил еднаква плътност.

Единственият начин за създаване на тенденция за смесване, изразена с думата афинитет, е анизопикнцията / $\delta\mu$ – неравен и ρ – плътен/ или нееднаквата плътност на $\delta + \delta'$ и на електъра в молекулите μ , събрани в точката ϵ , и тези на молекулите μ' , събрани в точката ϵ' .

В този случай движението V е наложително.

Общ произход на религиите и науките

В предшествуващите векове философите се пазеха преди всичко да не авансират нещо, което да е в противоречие със Светото писание и когато им се изпълваше някое крамолно изречение, преследванията и анатемите на църквата не се забавяха. Ние живеем в една съвсем различна епоха; в наши дни едно физическо произведение сигурно би загубило от своята стойност, особено когато то съдържа нещо ново ако авторът си позволява да подкрепя своите предложения съгласно текста на Светото писание, в такъв случай учените не го считат за напълно компетентно, когато се отнася до сферата на фактите, основани върху физическите закони.

И тъй, щом не е позволено на един автор на труд по физика да търси подкрепа и доказателства в Светото писание и още по-малко в църковните догми за обясняване на космическите явления, още по-малко му е позволено да отмени тези обяснения с мълчание и да се въздържа да съобщи очебийното единство на произхода на религиите и на науките.

Сега, когато ние определихме първичното състояние на *етера* в равновесие и неговото превръщане в *електър*, стана ясно, че това превръщане не се е извършило стихийно, а е извършено от едно Висше същество, което е внесло безкрайното движение V в неравните части на $M + m$ и M на безкрайната маса M' на етера. Така се проявява Троицата, която е образувана от *пикноелектъра*, *аероелектъра* и *движението*./

Безкрайното движение V, депозирано в двата електъра, започна да се проявява в различни насоки веднага щом спря налягането върху двата центъра ϵ и ϵ' . Това разнопосочно движение се извърши отделно във всеки един от центровете ϵ и ϵ' през един промеждутък от време; тогава повърхностните вълни A и A', отдалечавайки се от центровете ϵ и ϵ' , се приближиха една към друга. Електърът във всяка една от *електросферите*, преди още повърхностните вълни A и A' да се срещнат, не беше вече пасивния етер; той не беше още повече точката Z в пространството, където бяха събрани заедно пикноелектъра и аероелектъра; троицата, макар вече да съществуваше, все пак още не се проявяваше; моментът на нейната поява е бил вече предопределен и тя вече е била неизбежна; през този период светът е бил в очакване на това велико събитие.

Именно чрез срещата на двете повърхностни вълни A и A' трябваше да се извърши появата на Троицата, която обаче е съществувала от векове.

Така освен Троицата етерът е имал три други състояния в три различни периода: 1. Този на равновесието, представен като непрекъснатост, без начало и без край, където е била абсолютно невъзможна някаква промяна; това състояние е зараждането на *абсолютния монотеизъм*.

2. Състоянието на електъра в центровете ϵ или ϵ' отделно един от друг, е зараждането на пантодинамичния монотеизъм или всемогъщия; той е представен в разпространението на електъра от единия или другия център ϵ и ϵ' . Това състояние е различно от предшестващото, защото то е една нетрайна активност, едно очакване, но не и едно вечно състояние. След срещата на вълните на двата електъра и появата на Троицата 1) в света са създадени първоначално растенията; това създаване се представя чрез думата физис; 2) после са били създадени животните и това създаване се представя чрез думата натура ($\phi\acute{\upsilon}\sigma\iota\varsigma$ – природа).

Както религията, така също индустрията и науките, са възникнали навсякъде, където цивилизацията прогресира...

1). Ръководени от ограничения брой на познатите факти, древните мислители формираха теории за произхода на света и тъй като тези теории имат за причина логическите комбинации, извършвани в интелекта на личността, то появата на една теория не изключва появата на друга, която е създадена от *интелекта* на друг мислител, който логически винаги комбинира същите факти, но по различен начин, и получава различен резултат; така физиката е била отнасяна чрез хиляди различни теории към изходни начала, които се различават помежду си, защото нито една от тези теории не е била изградена върху космическите явления и физическите закони, според които те са създадени.

2). Множеството теории завеждат до появата на *скептицизма*, който се характеризира с едно абсолютно недоверие не само към логическите комбинации и към *теориите*, основани върху космическите факти, но той е разпространил това недоверие и към тия факти, които той счита за видимост, подобни на тези от сънищата. Така скептиците довеждат науката до едно състояние на застой.

3). От тези две крайности, от една страна многоактивните теории, а от друга инертния скептицизъм, се роди *емпиризмът*; той не е науката, но той подготвя пътя към нея. Състоянието на емпиризма следователно е очаквателно и непостоянно; тъй като той отправя към общия произход на космическите явления и физическите закони, които са основа за възникването на тези явления, които съставят Единната наука, обхващаща всичко, което човешкият интелект може да обхване от космическите явления.

Тази единна наука, към която са се стремили емпириците от Аристотел до тия, които живеят сега, не получи име, защото тя не е била позната. Панепистемия е името, което тя ще носи за в бъдеще, тъй като тя обхваща всичко, което се е създало във физическия свят и в духовния свят, в *космоса* и в *микрокосмоса*.

В същото време, когато Панепистемия – Истината, се появи на хоризонта, никой днес не може да не я признае.

ЗЕМЯТА И ЧОВЕКЪТ. ОБЩ ПРЕГЛЕД³

§1. В социалния живот човекът предварително знае, че неговите действия са предустановени, или съгласувани най-напред в неговия ум; след това, ако той сравнява своите собствени действия с тези на другите индивиди, стига до познанието, че техните действия също така са предустановени в техния ум. Колкото и вярно да изглежда дотук това сравнение, то става източник на две важни грешки.

I. Вместо да се ограничи със сравнението на своите собствени действия и тези на себеподобните си, човекът е сметнал съчетанието от действията на животните като предустановени в техния ум.

II. Също така периодите на сезоните, атмосферните явления, затъмненията, появата на комети са били считани като действия, предустановени във всеки един момент в ума на едно висше Същество.

По отношение на животните човекът е станал господар, а по отношение на висшето Същество е станал слуга на един господар. Съотношението между човека и животното е същото като това, което съществува между родителите и децата; така както в своето детство човекът се научава: 1) да се подчинява на своите родители; 2) да бъде господар и владетел на животните. Такова е първобитното състояние на човека, който влиза в социалния живот.

§2. Произход на култа

1) В своето детство човекът получава от своите родители това, което желае, чрез сълзите или молбите си; 2) станал член на обществото, той употребява същите средства, за да получи от висшето Същество всичко онова, което не може да си достави чрез своите собствени средства, или онова, което не може да получи от другите чрез молбите си.

Като се допусне, че природните явления, преди да станат, са били най-напред съгласувани в ума на висшето Същество, както това става и у човека, стига се до вярата във възможността да се измени този ред. Ако след молитви или жертвоприношения се случва човек да оздравее от болест или да се спаси от неизбежна беда, той се хвали, че е успял да получи тази милост от висшето Същество.

Към такива именно хора са се обръщали впоследствие други страдащи същества, за да ги молят да се застъпят пред висшето Същество, за да получат облекчение на техните нещастия, а за това те са давали възнаграждение.

³ Този текст е от *Panépistème ou ensemble des sciences physiques et naturelles et des sciences métaphysiques et morales, devenu possible par la découverte de l'origine du mouvement et de l'affinité*. T. VII. Physique céleste. T. III. Contenant l'origine de la terre et de l'homme exposé dans l'ordre chronologique. I. Dans la transformation. 1. De l'eau en plantes par les rayons solaires et 2. Des restes des plantes en minéraux. II. Dans la transformation: Des plantes en organes de sens par les fluides impondérables amenés avec les rayons solaires. Par Pierre Béron. Paris, Gauthier-Villars, 1867. (*Панепистемия*. Т. VII, *Небесна физика*. Т. III, отпечатано през 1867 г.).

Текстът е открит в архива на доц. Нели Бъчварова, вероятно и преводът е от нея. Редактиран е от проф. Надя Данова – бел. М. Т.

В социалния живот на всяко племе култът е въведен чрез естествена заблуда и следователно е неизбежен.

Несъвместимостта между култа и природата. Когато с напредъка на науката и на индустрията човекът достигна до положението да строи уреди, които могат да работят дълго време, без да бъде необходимо постоянното участие на строителя, бе направен изводът, че висшето Същество не се намесва постоянно в извършването на всички дела, както това е формулирано в *Генезиса*, а посредством едно-единствено действие е накарало една серия от дела да следва друга, без да бъде необходимо неговото съдействие. От това би следвало, че всеки вид култ е излишен; защото ако делата са преустановени, то явленията трябва неизбежно да се осъществяват. Обаче естествениците не можаха да успеят да докажат в какво се състои единственото действие, което е достатъчно за спонтанното произвеждане на природните явления; ето защо, дори като се допусне, че явленията се причиняват спонтанно, теолозите не престанаха да вярват в едно божествено вмешателство при едно ново съгласуване на реда на действията, които предшествуват произвеждането на явленията в Света.

Наистина, естествениците приведоха само логически доводи, неспособни успешно да отхвърлят аргументите на теолозите, които имаха на своя страна общественото мнение. Естествениците, от своя страна, не отричаха реалността на едно начало на Света и на действията, причиняващи наблюдаваните явления. Така въпросът се свеждаше до това да се знае дали висшето Същество беше свършило своето дело преди много време или преди къс период от време, за да съгласува отново делата, които ще произведат желаните явления.

В желанието си да покажат на теолозите начина на спонтанното произвеждане на земните явления и на атмосферните явления естествениците употребяваха абстрактни думи, без да указват действителните обекти, съответстващи на тези думи. Те казваха например във форма на *аксиоми*:

I. Всяко действие е предшествувано от една *сила*.

II. Всяко съединение е предшествувано от едно *химично действие*, имащо за причина *афинитета* между двата фактора.

Членовете на духовенството потърсиха най-напред начин да защитят своето становище, като употребиха физическа сила срещу естествениците; но тъй като броят на последните ставаше от ден на ден по-значителен, духовенството престана да ги преследва, насъсквайки обществото срещу тях.

Посредством откритията, приложени в индустрията, физиците и естествениците станаха много полезни в социалния живот; те прекратиха всякакъв спор като нещо, което не води до никакъв резултат, и се ограничиха с налагане на фактите, такива, каквито ги установяваме чрез наблюдението.

От друга страна, духовенството, като се нагърби да възпитава хората, да ги утешава при техните страдания и да ги учи на морал, навлезе в своите първоначални функции. (...)

§ 22. (...) За да се умножат потомците, започнали от една-единствена двойка, нужни са били стотици векове. Всеки индивид е отивал сам да си

търси храната, която е намирал в нищожно количество по планинските склонове и в по-големи количества по краищата на полетата от двете страни на екватора. За да намери по-лесно храната си, всеки индивид се е отдалечавал от другите, следвайки края на полетата, от които никой не е могъл да се отдалечи поради риска да остане без вода.

Колкото и да се е издигнало нивото на екваториалния воден пръстен над земята на Африка и на полуостров Малака, не е имало друго прекъсване на този пръстен освен при склоновете на Андите. Тръгвайки от източния склон и следвайки двата успоредни бряга на фитостромата на двете полукълба, човекът, в диво състояние, размножавайки се, се разпространил върху цялата периферия и след стотина векове дошъл до западния склон на Андите, където намерил една непреодолима преграда. Тези, които пристигнали там първи, напреднали, следвайки брега, докато срещнали онези, които следвали другия бряг на водите или на екваториалното море. След като заели цялото протежение на двата бряга на фитостромите – единствените, които са били напоявани и са произвеждали един и същ вид храна – всяко семейство е трябвало непременно да се спре в местността, където се е намирало. Така именно е завършило дивото състояние на човека, скитащ за да търси храната си, която се е намирала само по бреговете на фитостромите на двете полукълба. Потомците на една-единствена първоначална двойка, Адам и Ева, умножавайки се чрез размножаването и скитайки непрекъснато, за да търсят храната си, достигнали до количество от множество милиони, които се разпръснали от двете страни на екватора в две успоредни линии.

Произход на социалния живот и на различните езици. След като не е можело повече нито да отиде напред, нито да отстъпи, всяко семейство се оказало принудено да остане на място. В началото растителната храна била достатъчна; но преди да изтекат един или два века, броят на семействата се увеличил и тази храна станала недостатъчна за тях. Тогава човекът започнал да се храни с риби и влечуги, които намирал в изобилие. След като още се увеличил броят на обитателите станало възможно да се създаде при това състояние един е з и к сред членовете на семействата, които живеели заедно. Така обединените семейства образували племе, чиито членове били свързани помежду си чрез езика; те били х о м о г л о т и. В славянския език думите *нация* (nation) и *език* (iazik) са синоними.

Заедно живеещите семейства не са могли да заемат големи пространства; тези пространства са се ограничавали до няколко левги. Вземайки като максимум за тези пространства един градус или 25 левги, броят на първобитните езици не е могъл да бъде по-малък от 720; този брой съответствува прочее на броя на първобитните племена на човешкия род. Посредством езика, който създал, човекът престанал да бъде дивак; от животно и *алогично същество*, какъвто е бил, той станал *логичен* човек.

Могат да се намерят примери на социален живот и при много видове животни, които имат гласов орган или които са произлезли от един и същ род. Има птици, които живеят по много стотици заедно и които се разбират чрез

знаците, които правят, или крясъците, които издават. Като пример може да се посочат пчелите, мравките и рибите от един и същ род, чиито индивиди, следователно, образуват едно-единствено семейство. (...)

VII. Изменение на състоянието на цивилизацията в съответствие с географската форма на трите континента

§28. Преди да бъде измерен езикът, не е съществувала никаква разлика между индивидите, съставлящи човешкия род; всички са образували едно обширно стадо от диви животни. Именно посредством езика, който множеството събрани семейства измерили, тези семейства се обединили и образували едно племе, изолирано от съседните семейства, които говорели друг език и които, следователно, образували друго племе.

Ако изолираме определен брой деца, като се въздържа да им говорим, грижейки се същевременно за тях, тези деца, след като пораснат, не биха се различавали от животните; но техните потомци биха започнали да проявяват някои епифонемии; те биха подражавали гласа на животните, за да накарат другите да разберат, че са длъжни да си спомнят за липсващото животно. Накрая, след няколко поколения, те биха приели един език, различен от всички други. Всички техни потомци биха говорили същия език, който би станал толкова по-богат, колкото броя на индивидите *хомоглоти* би бил по-голям. Нещо повече, тези индивиди, живеещи заедно, след умножаването си биха напреднали по-бързо по пътя на цивилизацията. Именно така би имало върху Земята една нова нация от същия произход като сегашните нации.

Масите вода, които са паднали върху полетата, и тези, които са били довлечени там от пороите, спускащи се от континентите, наводнили полетата; обитателите на тези полета загинали и са оцелели само онези, които живеели на дърветата. От тези многобройни племена от хора са оцелели само онези, които се били настанили по планинските склонове на трите континента и на островите и тези, които намерили убежище там, отдалечавайки се от фитостромите. След тези наводнения фитостромите станали необитаеми за човека. Всеки континент бил зает от определен брой племена, който съответствувал на разпространението на неговата екваториална географска дължина, пространство, което малко се е отличавало от сегашното.

Твърде малката дължина на полуостров Малака е била заета от един малък брой племена, включвайки в тях дори някои, които са избягали там, за да се запазят от наводнението на полетата. Що се отнася до Африка и Америка те са приели в своите недра един твърде голям брой племена. Географските форми на екваториалните части на континентите и на островите са определили прочее броят на езиците и на племената, които са продължили до сега да живеят отделно във всеки континент или по островите в горещата зона.

A. Произход на скитническия живот

§29. (...) В екваториалните части броят на обитателите значително нараствал и тъй като липсата на храна все повече се чувствувала, човекът бил принуден да употреби месото на четириногите, вместо да продължава да се храни с растения, риби и влечуги.

По-късно човекът се заел сериозно с домашните животни, чието мляко и месо му доставяли два вида храна. Именно за да намерят паша за стадата, пазачите им напуснали крайбрежието и навлезли във вътрешността на континентите, където намерили водата от дъждовете, растения и дървета, които давали плодове, заместващи предишната храна. Всяко племе, отдалечавайки се от екваториалната част на континента, следвало меридиана на страната, която то е заемало в екваториалната част, защото всяко е образувало една успоредна колона, така че никое не е могло да се отклони на изток или на запад, освен в изключителни случаи, дължащи се на географската форма на континента.

1). Масово изселване на племената от екваториалната част на Америка

§30. Преди да паднат дъждовете, обитателите са заемали бреговете на фитостромите и планинските склонове на източните и западните Анди; когато започнало да вали и броят на жителите по края на склоновете се увеличил, започнало изселването на всички племена. Племената от към върха на Андите се възползвали от едно особено предимство, защото там те намерили огромно пространство от земя, която заели и която им доставила средства да осигурят за в бъдеще храна за своите потомци, които са се умножили и са имали привилегиата да бъдат хомоглоти.

Перу предложил поселище на племето от южното крайбрежие; племето, което било от другата, северната страна, прекосило централна Америка и се разпростряло върху платото на Мексико. Нужни са били стотици векове, за да бъде заето това голямо пространство от земя от обитателите – хомоглоти в Перу.

Най-големият брой племена и най-отдалечени от Андите, след като не са могли да се отклонят нито наляво, нито надясно, не могли да се умножат повече, отколкото е позволявала територията на страната, заета от всяко едно от тях.

2). Масово преселване на племената от Африка

§31. Екваториалната част от този континент е равна; само в двата края се намират няколко планини. На север континентът много се разширява, така че западното племе е могло много да се умножи и да достигне до едно състояние на сходна цивилизация посредством езика, който е станал основата, върху която е трябвало да се основе една твърде многобройна нация.

На изток чрез пролива Баб-ел-Мандеб крайната част на Африка се съединява с Арабия. Имало, впрочем, само един малък брой племена от източния край на Африка, които се придвижили напред по крайбрежието. Фитостромата съединявала пролива и улеснявала преминаването на племената, които заели цялата южна част на Арабия. Потомците хомоглоти на тези племена напреднали в цивилизацията благодарение на обширността на страната, която са заемали.

В централната екваториална част на Африка големият брой племена се придвижвал напред към тропика и като не могли да се отклонят нито на изток, нито на запад, всяко племе заело една тясна ивица земя, в която техни-

те потомци е трябвало да намерят прехраната си. Броят на последните по необходимост е трябвало да бъде съобразен с територията на страната, която е доставяла пашата на стадата.

3). Масово преселване на племената от полуостров Малака

§32. Малката ширина на Малака не позволява на голям брой племена да се установят там. Екваториалното море отделя полуострова от околните острови. Масовото изселване на скитническите племена се е извършило в успоредни посоки до края на полуострова, където континентът започва да се разширява. Племето от средата продължило своята посока; от племената от двете крайни колони едното се отклонило на запад, а другото на изток.

Преди да стигне до тропика, западното племе се отклонило на запад и се разпростряло по твърде голямото пространство на Индустан – страна с висока плодородност от тази на другите континенти и заемана от едно племе – хомоглоти. Неговите потомци са имали възможност да се увеличат много, защото не им е липсвала храна.

Също така западното племе се отклонило към Сиам и заело тази просторна и плодородна страна. Потомците-хомоглоти са се умножили и са достигнали една степен на цивилизация, отговаряща на обширността на страната и на нейното плодородие.

Едно или няколко от средните племена са били в състояние, сходно на това на племената, които заемат частите на Средна Америка и тези на Средна Африка. Поради липса на пространство потомците на тези племена не можаха да се умножат; ето защо тези многобройни племена направиха малко за прогреса на цивилизацията: всяко от тях е било съставено от малък брой индивиди – хомоглоти.

В. Произход на земеделския живот

§33. Изминали са били стотина века от започването на дъждовете, когато се установил скитническият живот, който направил възможно изселването и обитателите са се увеличили дотолкова, че растителната храна станала недостатъчна. Най-напред се е започнало със запазване на една част от излишъка от пашата за времето, когато тя ще липсва; след това тя е била запазвана също така и като храна за човека.

Когато по-късно липсата на храна отново се почувствувала, човекът изведнъж направил огромна крачка към цивилизацията: той изнамерил средството да увеличава изкуствено реколтите, за да се храни. Така именно цивилизованият човек премина от скитническия живот към земеделския живот, към който той се задържа до сега.

С. Шест огнища на цивилизация от периода на Потопа

§34. Аз дадох възможност да се види произходът на големия брой езици и връзката между цивилизацията на племената от всяка страна и географската форма на континента. Познавайки, от една страна, шестте огнища на цивилизация, набелязани към края на периода на Потопа; знаейки, от друга страна, че след Потопа второто изселване се е извършило също посредством скитническия живот, както и първото, лесно може да се установи исто-

рически съществуването на шест огнища на цивилизация, преди Потопа, огнища, които след Потопа са се разпространили зад северния тропик.

I. Паметниците на Перу и на Мексико в Америка свидетелствуват за големия прогрес на цивилизацията. Поради липса на писана история за обитателите на тези страни, достатъчно е да се знае, че цивилизацията у нас се е запазила, без да е дошла там от друга страна; че след Потопа тя не се е разпространила на по-горни географски ширини, защото тези страни са били заети от множество племена, съставени от малък брой индивиди. Това са именно тези многобройни племена, които са попречили на цивилизацията да се разпространи в Америка отвъд тропиците.

II. Двата цивилизовани народа на Африка след Потопа не изпитали никаква спънка, за да се разпрострат отвъд тропика. Тези, които заели южна Арабия, напреднали на север и значителна част от тях се разпростряла в Египет (*Myssiris*); друга част се разпростряла около бреговете на Персийския залив в *А с и р и я*.

III. Двата цивилизовани народа в Азия след Потопа заемали Сиам и Индустан, китайците в скитническо състояние се придвижили отвъд тропика, отделени от японците, които говорили на друг език и заемали островите.

Изселването на излишната част от обитателите на Индустан е по-добре познато и по-сложно; техният първобитен език, съставен от малък брой думи, се преобразувал в множество усъвършенствувани езици и всички, които говорили тези разни езици образували и толкова отделни нации. Обитателите на Европа образували три колони, разделяйки се със своята родна страна.

1). *Елинско-славянската* колона, като най-западна, влязла в контакт със сирийците

2). Източната колона била съставена от *германците*.

3). Централната *латинска* колона била съставена от четири племена-хомоглоти. Даките вървели първи, след това идвали италианците и испанците; французите пристигнали последни.

VIII. Произход на човешките раси

§35. Разчленяването на човешкия род на раси не е основано върху никаква първоначална анатомична или физиологична разлика. Размножаването се извършва между мъжките и женските индивиди на всички раси; оттук следва, че различията, които ги отличават, се дължат само на климатологичните ефекти на страните, заемани от различните племена. Тези разлики не са могли да съществуват преди появата на дъждовете.

I. Потомците на Адам в диво състояние по нищо не са се различавали помежду си; всички живеели по бреговете на фитистромите, напоявани от екваториалните води, без да е имало и най-малкото различие в климата или растителността, която е служела за храна.

II. Този див живот бил последван от социалния живот в епоха, когато скитническият и див живот станал невъзможен поради значителното нарастване на потомците на Адам, които заели цялата част на обитаемата земя

през тази епоха. Този социален живот бил причина семействата да си създават собствени езици, вследствие на което потомците на Адам се подразделили на толкова племена, колкото различни наречия съществували.

III. Потопните дъждове довели водите, които наводнили полетата и станали причина да загинат там почти всички обитатели; един много малък брой от тях, които оцелели, се спасил в екваториалните части на континентите. Поради ветровете, произлизащи от дъждовете, всеки континент придобил собствен климат и съответна растителност.

Така начинът на живот на обитателите се променил поради различната храна на всеки един от континентите и островите. Никъде климатът не предлага толкова голямо разнообразие, както този в Централна Африка на север от екватора, заета от голям брой племена, разделени помежду си от различните езици.

Прадедите на китайците, на японците, на монголците са живеели в страни, чийто климат и растителност се различават. Техните потомци са придобили физиономии в съответствие със страните, които те са обитавали от появата на дъждовете до Потопа.

Обитателите на Европа произлизат от прадеди, които са живеели стотина века в Индустан. Понастоящем тази страна е населена от потомците на същите прадеди като тези на европейците; ето защо не съществува добре очертана разлика между расите.

ГЛАВА IV Произход на човека; неговото скитническо и алогично състояние и неговото обществено и логично състояние

§103. В резултат на издирванията, направени в пещерите, в двете умерени зони на Земята бяха намерени човешки останки с произведения на грубо занаятчийство, примесени с останки от животни, чиито видове вече не съществуват. Изчезването на тези животни се е извършило едновременно; дори човекът изчезна заедно с животните за известно време, след като е живял преди това с животни, много видове от които му служели за храна. Вън от горещата зона никъде не съществуват следи от изкуствени поселища, нито от големи човешки групи, докато там, напротив, се среща значителен брой от всички видове животни.

Това откритие, далеч от възможността да улесни разрешението на въпроса за произхода на човека, направи това, че го усложни още повече. Пита се, от къде тези хора са дошли в двете умерени зони? Как стана, че в с и ч к и са притежавали един и същ вид занаяти и защо човекът, който естествено е склонен да се храни с растения, е прибягнал към месото на животните за своя храна?

Всичко доказва на естествоизпитателите, че голямото разнообразие на организирани тела не е било произведено нито в едно и също време, нито чрез вмешателството на едно висше Същество; те се убедиха, че организирани тела на първоначалните двойки са били образувани по силата на един физичен закон, както многобройните видове минерали. Картината на сътворението, изложена в Генезиса, допуска помощта на един Творец, кой-

то има само в по-висша степен човешки физически и интелектуални атрибути, докато вселената се представя като съвкупност от действия, множество от които се съединяват, за да произведат първоначалните двойки, които са се запазили посредством възпроизвеждането на нови подобни индивиди, докато са се произвеждали първоначалните двойки от нови видове. (...)

III. Умножаването на потомците на първоначалната двойка на човешкия род и тяхното изселване от родната земя

§107. (...) Умножаването на потомците на Адам, както и това на животните, пряко е зависело от количеството храна, произведена по края на полетата. В своята родна земя човекът преуспявал, защото там той намирал храната, която най-много му е подходила, храна, която ни най-малко не се е употребявала от четириногите. Само първоначалната двойка в продължение на един век се размножила до десетина индивида; за два века те станали стотина. След три или четири века броят толкова се увеличил, че липсата на храна се почувствувала по един твърде осезателен начин; така потомците на единствената двойка били навярно принудени да отидат да си търсят храна по бреговете на двете полукълба на полетата, напоявани от екваториалните извори, защото навсякъде другаде водата липсвала.

В родната страна останали само малък брой обитатели, които можели там да се прехранят. Измежду тези, които емигрирали, едни минали по брега на полетата на северното полукълбо, други – по брега на южното полукълбо. Такова е било първото изселване на човека, принуден да напусне родната си страна, за да отиде да търси храна, която би била достатъчна за него и за децата му. Това разпространение е могло да трае само много ограничено време, защото пространството по бреговете е останала едно и също, докато броят на хората непрекъснато се увеличавал.

Тук трябва да разграничим: 1). състоянието на човека, скитащ, за да търси прехраната си и 2). неговото състояние, когато е достигнал до положението да отседне, заемайки цялото пространство по двата бряга на морето, от които той не е могъл да се отдалечи поради липса на вода. И тъй, имало е само една обитаема *екваториална зона*, съставена от две успоредни обиколки, образуващи бреговете на полукълбата.

§108. Продължителността на изселването и разпространението на човека

Само гладът принуди всеки индивид да отиде да търси прехраната си подалеч, тъй като оскъдицата ставала неизбежна в мястото, където той се намирал. Както при животните, майката хранела децата си, които я напускали в момента, когато ставали способни да се грижат сами за храната си (...)

Непосредственият резултат от срещата на индивидите по двата бряга е бил една непреодолима пречка за всяко придвижване напред поради съпротивата и главно поради липсата на храна в заетите вече земи. Така именно те са били принудени да останат на мястото си, тъй като скитническият живот станал невъзможен; човекът е трябвало да си създаде убежище и да мине по този начин от дивото състояние към общественото състояние. Това

последно състояние се е задържало до сега и то установява едно много подчертано различие между човека и животното; защото по време на скитническия си живот човешкият род се е различавал от животинските видове само по своя апарат за придвижване.

IV. Социалният живот – начало на езиците и на нациите

§109. (...) Когато емиграцията свършила, броят на жителите се увеличил и растителната храна намаляла. Тази храна най-напред била оспорена от четириръкните, които били изтребвани и голям брой от които умрели от глад. Населението още нараснало и недостигът от храна се почувствувал отново.

Виждайки птиците да се хранят с риба, изгладнелият човек започнал да прави същото; Той се научил да плува и станал ловък в изкуството по риболов. Така човекът достигнал до положението да си доставя изобилна храна именно по брега на полетата, където водата не липсвала. Имало е риболовци, ловци и други, заети със събирането на растителна храна. Месото на животните се е употребявало за храна само в случаите на крайна необходимост.

Благодарение на своя апарат за придвижване и на своето превъзходство по сила, в сравнение със силата на четириръкните, човекът достигнал до положението да си достави изобилна храна върху едно малко пространство от земя. Без това превъзходство по сила четириръкните биха погълнали всичката растителна храна; защото подобно на човека те също са се умножили пропорционално на количеството на храната.

Физическото превъзходство на апарата за придвижване на човека пред апарата на животните през тази епоха е била всъщност причината за увеличаване на гъстотата на обитателите по двата бряга на полетата и за намаление на животните в полетата (...).

V. Произход на езиците и на нациите, образувани при социалното състояние

§110. (...) След като човекът си установил жилище, започнали да се образуват роднинските и семейните връзки. Децата не са се отделяли вече отрано от майките си и мъжът не е сменял повече жената; той е оставал при тази, от която е имал деца. Именно на този семеен живот дължи своето начало образуването на езика.

Първа майката разбра, че викът на детето ѝ означава аз съм Гладно; защото то преставало да плаче в момента, когато тя му давала да суче. Не напускайки детето си, майката изучавала причините, които предизвикват виковете на по-големите деца, които вече не сучели; тя им давала една част от собствената си храна, така както правят това животните. Не можейки вече да намира храната си така лесно, както при скитническия живот, при наличие и на постоянно нарастващия брой на децата около майка им, мъжът, който живеел с нея, разделил храната си с нея и с децата си.

Този семеен живот породил един общ закон за всички семейства, които живеели заедно; гласовият орган послужил най-напред за отражение на

състоянието, в което се намирал индивидът, който говорел. Това отражение, веднъж добре опознато, става източник на всички изменения, служещи за посочване не само на физическото състояние на индивида, който говорел, но и на неговото умствено състояние при взаимоотношенията му с околните предмети. Естественият ред на образуването на граматическите части е следният.

Епифонеми. Има физическа връзка между различните състояния на животните и особено на човека и гласовия орган; виковете на детето, епифонемите на човека са отражение на физическото му състояние, което впоследствие е посочено чрез същия епифонем, повторен по подражание, за да посочи неговото минало съществуване. Именно това подражание е начало на езика; защото то не се среща у животните, които издават много виковете, за да посочат своето настоящо физическо състояние, но нямат такива, с които да посочат едно минало физическо съществуване.

Имена. Подражавайки вика на детето или на един индивид, човек кара околните индивиди да разберат, че викът или произнесенният звук е във връзка с един познат, но отсъстващ индивид. Дотогава, за да се посочи един отсъстващ индивид, е трябвало да се измени интонацията, за да се избегне забъркването. Непосредствено след епифонемите са създадени звукове, служещи за представяне на околните предмети и индивидите от семейството.

Тези звукове не са разпределени между виковете или епифонемите и не са отражение на никакво физическо състояние. За да се посочат водата, небето, рибите, птиците измежду хилядите семейства, живеещи отделно, никъде не се е случило да бъде употребен един и същ звук като техен представител. И само членовете на семействата, живеещи заедно, са употребявали един и същ звук, за да посочат съответния предмет.

Най-напред имало само собствени имена, но след това били употребени съществителни имена, които са посочвали индивидите, имащи някаква прилика помежду си.

Прилагателни. Вместо да се посочва с различни имена един и същ индивид, намиращ се в различно състояние, стигнало се е до употребяването на собственото име или съществителното име, за да се посочи обектът и едно друго име, наречено *прилагателно*, за да се посочи неговото качество, неговото свойство, неговият размер, неговата форма; така един и същ епитет може да послужи за охарактеризирането на голям брой съществителни имена.

Местоимения. Вместо имената на действащите индивиди, били употребени *местоименията*, които са посочвали индивида, който действувал.

Глаголи. Епифонемите и прилагателните с местоимението послужили за образуването на глаголите. Тази комбинация на различните елементи се изменя в езиците; конструкцията на глагола не е проста като конструкцията на имената и прилагателните.

Наречия. Както прилагателните посочват свойствата на собствените или нарицателните индивиди, така наречията посочват продължителността на времето, местата, начините на действията.

Членове. Вместо местоимения се употребяват членовете, които в много езици не се използват.

Предлози. Предлозите са били употребени, за да се посочат взаимоотношенията на собствените или нарицателните индивиди и действията, посочени от глаголите.

Съществителни събирателни. Съществителните събирателни са били употребени за да се обозначи общността на няколко обекта или на няколко действия.

Тези елементи, общи за всеки език, разкриват общия произход на човешкия род. 2. Разликата в звуковете, употребени във всеки език, за да се посочат едни и същи обекти, ни кара да видим, че семействата, говорещи един и същи език, са живеели заедно по време на своето образуване; следователно, те са живеели отделно от семействата, които говорели други езици.

В дивото си състояние човекът е нямал нито семейство, нито жилище, а между индивидите не е имало нито физическа, нито умствена разлика; човешкият род е бил само едно обширно стадо, съставено от 10 до 20 милиона индивида, разпръснати по двата бряга на полетата. Голямото умножаване е станало физическа причина за преминаването от дивото състояние към социалното състояние. Тази серия от факти не може да се подреди в ума на автора посредством логически разсъждения; само следвайки последователността на фактите, свързани помежду си чрез физическия закон, той има възможността да стигне до резултати с очевидна реалност, която е в съгласие с резултатите, извлечени от изследванията.

VI. Подразделение на човешкия род на племена – хомоглоти (по език)

§111. Физиолозите допуснаха, че човешкият род дължи своя произход на една-единствена двойка, като се основаваха върху размножаването между всички човешки раси. В това се намира едно ново доказателство за приликата на граматическите елементи на всички езици. Различията на видовете звукове, употребени, за да се посочат обектите, ни кара да видим, че потомците на единствената двойка са се умножили преди появата на езиците, чийто първоначален брой е бил много голям, както е при обитателите на островите и на малко посещаваните страни на Африка и Америка. Напротив, в Азия и Европа, чието пространство надминава пространството на другите страни, обитателите не говорят голям брой първоначални езици, особено ако се абстрахираме от диалектите, които липсват у племената, отделени от останалите. Тези племена не употребяват диалекти, а всяко от тях говори език, напълно различен от този на всички други.

Тези народи са окачествени като диви, без да се държи сметка за техния език, от което се получава, че всяко племе е една нация, напълно различна от другите околни нации, както са китайците и славяните. Единствената разлика се състои в това, че индивидите – хомоглоти, китайци или славяни, достигат до стотици милиони, докато хомоглотите от островите на Америка и на Африка достигат до няколко хиляди.

Потомците на първоначалната двойка на човешкия род са били истински диваци, защото не говорили никакъв език, нямали убежище и не били свързани в семейство. Това състояние по необходимост е траяло до времето, когато непрекъснато увеличаващото се нарастване на обитателите го направило невъзможно.

По време на скитническия живот не е можел да се сформира никакъв език поради липса на връзка между семействата. Щом това състояние свършило и било заместено от цивилизованото състояние, образуването на езици станало неизбежно (...).

Всяка майка, чула виковете на децата си, започнала да повтаря тези виковете и именно това повтаряне и това вникване са основата за образуване на един език. При детето викът е отражение, докато при майката той е представяне на отражението и следователно представяне на състоянието на страдание. При детето това отражение е причинено от глада, Майката и другите деца също изпитват това страдание, което се отразява чрез виковете, и подражанието на виковете е представяне на състоянието, съществуващо при другите индивиди.

По-големите деца подражават край по-малкото виковете на майка им и тези общи подражания изграждат първоначалното общуване по говор. Много майки и техните деца, живеейки заедно, употребявали едно и също звуково подражание, за да посочат околните предмети. Мъжете, които живеели с жените, вече са били научили подобни звукове в детството си и са ги разпространявали по време на лова и риболова; защото чрез взаимното си подпомагане те придобили някои изгоди, които, без съмнение, не били придобили отделно.

Ловът и риболовът образували една връзка между всички хората-хоголоти, които живеели, разделени от съседите си и с които не са могли да се обединят за никакво начинание, защото не говорили познат език. Последните са били също хора като първите, но *хетероглоти* и следователно от друга нация. (...).

VIII. Употреба на езика за доставяне на храната

§113. Виковете и епифонемите са били най-напред отражение на физическото състояние на индивидите, които ги произнасят; по-късно, като се е подражавало на виковете и епифонемите, те са били употребени за представяне на различни физически състояния. Именно в това представяне, ограничено в минали състояния, после в обекти, се състои езикът. За да бъде произведено усещането за обекта, нужно е неговите х-флуиди да се разпространят и да достигнат до сетивните органи. Произвеждането на усещания е общо за хората и за животните, които притежават един и същ брой сетивни органи.

Отделянето и разграничаването между човека и животното започва да се проявява чрез представянето му на физическите му усещания посредством издаването на някакъв глас. Вместо всъщност да се предизвика усещане с помощта на разпространенията на тези флуиди, които правят необходимо

наличието на обекта, с помощта на неговия гласов представител, в отсъствието на обекта, се предизвиква същото усещане. Именно по този начин става възможно да се съчетават по някакъв начин логическите представители на множество обекти, без да става нужда да се влияе физически върху самите обекти.

Когато човек е бил в диво и алогично състояние, неговите действия са се ограничавали с това да си достави храната; всички индивиди употребявали един и същ начин на действие, подбудени от предизвиканите от наличието обекти усещания. Начинът на съществуване не бил еднакъв; мъжките индивиди съществували заедно с женските и майките се грижели за децата си по един неизменен начин. Нямащо е никакво разнообразие в действията; (...).

Но от създаването на логическите представители на обектите човекът започва да съгласува своите представители чрез разсъждението и така да ръководи реда на действията си, които трябва да доведат до определен резултат освен ако някоя непредвидена физическа пречка не прекъсне реда на действията. Тези серии от действия, повтаряния понякога със съответен успех, не позволяват повече никакво колебания. Множество подобни серии при логичното състояние могат да бъдат съгласувани по друг начин, за да се стигне по-лесно до същия резултат и да се достави по-голямо количество храна за по-малко време.

През цялото време, когато обитаемото пространство е било ограничено от двата бряга на полетата, човекът е употребявал своите разсъждения само за да комбинира логическите представители на околните предмети, с цел да ги използва за увеличаване на средствата си за прехрана. Вместо да се задоволи с първоначалната растителна храна, човекът намерил най-напред средството да лови четириръките (...); след това той започнал да лови птиците, които се хранели с риба, защото се научил да плува посредством движение, скоро опознато от всички обитатели на бреговете (...).

С помощта на езика, който създал, човекът престанал да бъде животно; неговите действия се увеличили посредством различни подреждания на логическите представители; защото именно измененията на техните действия е внасяло разнообразие в действията на всеки индивид, въпреки че преследваната цел се е състояла само в доставяне на храната, но вече в по-голямо количество, отколкото преди. Човешкият род изпитвал тази необходимост от момента на прекратяването на неговия скитнически и див живот; защото това състояние просъществувало толкова дълго време, че липсата на храна не се почувствувала; достатъчно е било тогава да се разходиш, за да намериш прехрана: за това не е бил необходим никакъв труд.

Съжденията, направени посредством логическите представители, послужили за предустановяване на серията от действия, които индивидът трябва да изпълни, за да успокои страданията, дължащи се на глада. Серията от действия на един индивид открива на другите предустановената серия от логически представители. Ако два индивида действуват различно, въпреки сходството на целта, която всеки иска да достигне, те показват на другите,

че различната съгласуваност на логическите представители ги довежда до положението да действуват различно.

В тази връзка логичното състояние на социалния човек се различава от нелогичното състояние на дивия и скитащ човек само чрез средствата, употребени за доставяне на храната върху едно доколкото е възможно ограничено пространство с цел броят на обитателите да бъде увеличен върху обитаемата площ и да достигне максимум гъстота. Ако логическите представители на обектите не бяха намерени, ако сериите от действия за намиране на храна чрез лов и риболов не бяха предпочитани, би било невъзможно да нарасне гъстотата на обитателите (...).

Интелектуалното превъзходство прави, прочее, човека различен от това, което е бил при алогичното състояние; но тази разлика се свежда до усъвършенствуване на апарата за придвижване, за да може да се доставя полесно и в по-голямо количество храна. Занаятът е усъвършенствуване на апарата за придвижване на логичния човек, защото иначе той води само един животински живот.

Всички животински видове употребяват апарата си за физическо придвижване само за да доставят храната; не друг, а тревоядният човек е смогнал с помощта на създанието си да улавя рибите и животните, за да употребява месото им за храна. Занаятът е един клон от животинския живот на човека; той е започнал със социалния живот и е просъществувал до сега, но осъществявайки постоянен напредък. Удоволствията на вкуса са били разпространени върху другите сетивни органи и по такъв начин те изострили нуждите и са предизвикали увеличение на труда.

§257. Различия в култа. Преди Потопа, при йерархическите управления е имало различни божества, без религиите да се различават. В Египет е имало една т р о и ц а, съставена от Озирис, Изис и след Потопа тази тройца е била съставена от Юпитер, Юнона и Светия дух.

След Потопа в Генезиса е било дадено изложение на Космогонията в историческа форма, без доказателства, основани на закона на физиката. Идолопоклонничеството е култ, който е бил всеобщ, той се е срещал дори у евреите; оттук се вижда, че този култ е бил вече използван преди Потопа. *Троичният монотеизъм* е последвал след политеизма; а накрая се е разпространил *абсолютният монотеизъм*.

§ 258. Произход на физическите и естествени науки и на метафизичните и нравствени науки. Преди Потопа периодичните прииждания на Нил накарали да се разкрие тяхната съгласуваност с положението на Слънцето в различните части на Зодиака. Така за Горен Египет се установило, че в деня на лятното слънцестоене започва прииждането на водите на Нил. През тази епоха, преди Потопа, това слънцестоене е било в началото на знака на Лъв и това именно доказва, че Зодиакът е бил вече подразделен на дванадесет части, всяка по 30 градуса. От паметниците се вижда, че механиката е била направила голям напредък в същото време, когато гъстотата на жителите в Нубия и Горен Египет е била стотици и хиляди пъти по-

голяма от сегашната гъстота и дори до тази, която може да е съществувала там от времето на Потопа.

Гърците са разбрали, че космичните явления се извършват спонтанно, без вмешателството на някакво действие. Те се опитвали най-напред да стигнат до това познание посредством логически хипотези. Аристотел доказва, че подобни хипотези не довеждат до нищо; той ги изостави и откри един нов път, следван досега от всички физици и естествоизпитатели.

Числото на откритите факти във всеки клон на науките се е умножило до такава степен, че е станало невъзможно да се поберат в човешкия ум, обаче се е казвало, че не е възможно да се открият физичните и природни закони поради твърде малкото число открити факти. Така, докато други се заемаха с откриването на фактите, аз се захех да изуча откритите факти и стигнах по този път до също троично начало, спонтанно опознато от цивилизования човек преди и след Потопа (...).

Човешкият род се намира в началото на своята старческа възраст, която у човека е възрастта на мъдрост. В бъдеще не ще има повече логически хипотези и спорове; нито един факт не ще бъде изложен по различни начини. Така именно ще се прояви разликата: 1. между състоянието на човешкия род, достигнал своята пубертетна възраст, когато става логичен, след като е бил нелогичен по време на своето детство; 2. между състоянието, в което се е намирал при своята зряла възраст, след като е приел един култ; 3. между състоянието, при което той е в своята старост, когато е достигнал до установяването в единственото висше действие самия произход на Вселената, която е в същото време една *Троица*.

§259. Край на човешкия род. (...) След няколко десетки векове ще се забележи, че пространството на континентите е твърде ограничено, за да удовлетворят нуждите на обитателите, чийто брой в тази епоха ще бъде увеличен двойно и дори тройно от този, който е сега. Гладът ще намали този брой; наистина земеделието ще направи прогрес, но не ще бъде възможно да се увеличат хранителните запаси пропорционално на нарастването на гъстотата на жителите.

Дивите племена, които не познават земеделието, ще изчезнат, защото всички страни ще бъдат наводнени от земеделци. Човекоядците не ще бъдат заместени от други човекоядци, защото има примери, когато само при най-бедствен глад се е прибегвало до човешко месо за храна; това средство се е използвало само по време на някои градски обсади или вследствие на злополука при плаване, при липса на други източници.

Човешкият род, станал мъдър в своята старост, ще действа като земеделците, които запазват само толкова количество животни, за изхранването на които продуктите на стопанството им могат да стигнат. Невежеството винаги е било източник на злото; ето защо по принцип човекът винаги се е стремил към откриването на истината, която довежда сговора и напредъка на социалния живот.

Докато има вода на Земята, ще има и обитатели; намалението на водата е съвсем нищожно, за да има най-малкото влияние върху обитателите, които са сигурни, че тя не ще липсва до края на дните им.

При все това сигурно ще дойде една епоха, когато ще изчезне последната човешка двойка, която ще бъде последният потомък на първоначалната двойка.

§271. (...) Когато се установили общностите и са били избрани жилища, майките оставали през целия ден с децата си, повтаряли отначало виковете на малките деца, после тези на по-големите и това е било отражение на различни физиологични състояния. Тези виковете са е п и ф о н е м и, общи за всички езици, епифонемии, които не се срещат при животните.

Един вик, като отражение на едно физиологично състояние, е един естествен продукт; един подражаван вик, за да се посочи отсъстващо физиологично състояние е *логическият представител* на това състояние. Именно от представители от такъв род е съставен речникът на всеки език; всяко съществително име е един вик, произнесен първо в присъствие на обекта, за да се обединят усещанията, произведени от обекта, и тези, произведени от вика. След това в отсъствие на обекта усещанията на вика служат за това да възвърнат усещанията, произведени от обекта.

Усещанията са комбинации, които имат за елементи: 1. флуиди, идващи в съответния сетивен орган и 2. електричеството, което протича по нервите на сетивните органи. Тези елементи, съставени от електричество, изпитван неограничена експанзия на елементите на логическите представители, които съставят и които се обозначават с думите *асоциация на идеите*.

(...) Логическите представители на материалните предмети са представителите на същите тези предмети в нематериално състояние, чрез които се извършва експанзията на същите нетегловни флуиди.

Именно с помощта на техните представители предметите на микрокосмоса се комбинират по хиляди различни начини, много от които могат да бъдат представени от тегловните космически предмети.

Именно посредством техните логически представители материалните предмети стават нематериални предмети, а след това посредством същите представители тези нематериални предмети се комбинират по различни особени начини, които могат да се докажат с помощта на материалните предмети.

Изящни изкуства. В случаите, когато експанзиите на флуидите на нематериалните предмети се извършва спонтанно, те предизвикват спонтанни съчетания на представителите. Тези съчетания са: 1. *поезията*, когато са изложени под формата на песен или танц; 2. *художеството*, ако са изложени под формата на рисунка; 3. *скулптурата*, ако са изложени под формата на материални предмети.

Занаят. Когато има оскъдица на храна, човекът се принуждава да комбинира представителите на предметите така че да състави конструкцията на апарат, способен да увеличи количеството на храната.

Подреждане. Тревоядният човек не е оспорил храната си с четириръките и тъй като той ги е убивал, те не са могли да се увеличат. Но храната ставала все по-рядка и гладът принудил човека първо да имитира птиците, които се хранят с риба, след това тези, които се хранят с месо. Така човекът станал всеяден, подражавайки на птиците, с които е започнал да оспорва храната си.

(...) Очевидно е, че тревоядният човек е трябвало да стане всеяден, защото само така е можел да си присвои всички видове продукти на Земята, способни да служат за човешка храна и да подпомагат увеличаването на жителите на Земята (...).

§273. Произход на изящните изкуства

В микрокосмоса, съставени от логическите представители на предметите, които се намират в Света, има разпространение на флуиди, извлечени пряко от самите предмети или от техните представители. Преди да бъде измислена азбуката, можело е да се придобиват логически представители само пряко от обектите или с помощта на разкази; тогава е било невъзможно отсъстващите индивиди да предават същите тези логически представители.

По време на семейния живот членовете на всяко съпружество са притежавали микрокосмоси, съставени само от представители, извлечени пряко от околните предмети; така разпространенията на флуидите на предметите и тези на техните представители не са се различавали. Тези разпространения на флуидите на представителите е била причина координацията на представителите да става по такъв начин, че да не бъде същата като природната координация на предметите, но и да не се различава от нея. Например в една дъбова гора всички дървета се различават; *поетичното дърво* на гората се съставя от клони, които не липсват, а се намират по множество *естествени дървета*.

Художникът, който прекосява една или множество гори притежава в своя микрокосмос представителите на дърветата и разпространенията на флуидите под същата форма като тази на дърветата. Ръката, подчинявайки се на разпространението на флуидите, кара да се появят формите, съответстващи на клоните голям брой дървета, събрани в едно-единствено дърво, чиято красота надминава всичко, което съществува в природата. Едно фотографирано дърво представлява точно естественото дърво, но то не е така хубаво, както поетичното дърво, съставено от красиви клони, които се намират само на голям брой дървета.

V. Влияние на климата върху начина на образуване на човешките раси

§309. След заемането на цялото обитаемо пространство скитническият живот престанал и се образували хиляди поселища, всяко съответно от няколко десетки семейства. Във всяко поселище се създал един отделен език, който станал връзка между членовете-хомоглоти на всяко поселище; тези членове съставили собствено племе, което създало хиляди. От тревояден, какъвто е бил по природа, човекът започнал да се храни с месото на рибите и четириръките, когато растителната храна станала недостатъчна. Всички

тези общи изменения при човешкия род не са довели до някаква разлика във вида на племената (...).

§310. Връзка на расите с климата. Аз доказах, че флуидът бароген определя апарата за придвижване. Това, което установява различието между расите, се състои: 1. в детайлите на апарата за придвижване и 2. в изменението на това, което е резултат от отлагане на пигмента в епидермиса, причинено от светлинната топлина на Слънцето. Полетата или планетите предизвикват изменения в апарата за придвижване. Липсата на достатъчно храна придава на лицето тъжен и мрачен вид и индивидите, подложени на лишения, стават слаби, мършави и неспособни за размножаване.

Обитателите на равните и напоявани страни, хора или животни имат висок ръст, дълги крака, способни да правят големи крачки. Обитателите на планините, напротив, са с малък ръст, имат къси крака, мускулите им са съставени от голям брой влакна. Тази структура позволява да правят само малки, но чести крачки.

След появата на дъждовете потомците на всяко племе, останали по континентите, се разпръснали на по-голяма височина, където се отзовали в равни, сухи, блатисти и планински страни. Обитателите се умножили само в петте части на Земята, където е било въведено земеделието; навсякъде другаде броят на жителите нито се е увеличил, нито е намалял, защото е бил ограничен от количеството естествена растителна или животинска храна. Недостатъкът от храна прави човекът мършав, мрачен, и това му придава физиономия, подобна на тази, която се среща в Египет в картините, представящи затворници от дивите племена на Етиопия и Арабия. В същите картини на Египет, както и в статуите на паметниците от Индия, се разпознава физиономията на човека, който не е страдал от липса на храна (...).

Преди откриването на земеделието потомците на петте племена са търпели недостиг на храна. През тази именно епоха семействата, съставящи всяко от тези племена, са изменили физиономията си. Приликата между индивидите от една и съща нация, макар че говорят различен диалект, доказва, че тези индивиди са живели заедно в една и съща страна. По същия начин животните от един и същ вид се различават в различните страни.

Езиците на народите, съставени от много милиони хора имат диалекти, докато езиците на племената, съставени от хиляди индивиди, нямат диалекти; те винаги са се задържали на първоначалното си състояние. Така според първоначалните езици човешкият род е бил подразделен на племена, всяко съставено от малък брой индивиди. 1. Потомците на петте племена се подразделили, за да отидат да заемат отдалечените страни; едно племе е породило *нации от първи порядък*, всяка от които е говорела един диалект на първоначалния език. 2. Потомците на всяка нация от първи порядък, едновременно с умножаването си се подразделили, за да се разпространят в отдалечените страни и по този начин са били образувани нациите от *втори порядък* или народите (...).